

Legitimarea milenarismului poetic în discursul publicistic

Ioana MOROȘAN

Universitatea din București, Facultatea de Litere
University of Bucharest, Faculty of Letters
Personal e-mail: morosan.gyongyi@yahoo.com

The Legitimation of 2000s Romanian Poetry in Literary Journals

The multitude of texts and authors revolving around the turn-of-the-20th century phenomenon has undisputedly determined the emergence of a common identity that defines this new poetic discourse. The aim of this paper is to analyse the way in which the specialised press has received the Romanian poetry of the 2000s, succeeding to legitimise the new poetic paradigm while exhibiting a series of specific paratextual functions. Therefore, by their competence to certify and recommend, these articles succeeded to validate the generation-like character of 2000s Romanian poetry. Conversely, this new poetic wave has been constituted as a generation respecting the generation-forming criteria proposed by Julius Petersen. This way, the analysed articles are in turn validated as solid theoretical discourse.

Keywords: literary generation, Romanian literature of the 2000s, poetry, literary discourse, legitimisation.

Multitudinea de texte și autori, care oscilează în jurul fenomenului milenarist, a determinat în mod incontestabil apariția unei identități comune care să definească noul discurs poetic. Prin urmare, încadrarea poezilor debutați/publicați după douămii într-o nouă generație¹ postdecembristă s-a produs ca un fapt organic. Programul milenarist, ca panoplie a unei noi generații, reprezintă tentații estetice care au survolat întreaga poezie publicată după anii 2000: radicalismul, prevalarea insurecției, instalarea anxietății atitudinale, în locul frondei optzeciste, abolirea livrescului; de aceea, nu întâmplător, optzecismul s-a (re)configurat în acest context ca *Biedermeier*² al noii poezii.

Ca *sequel* al desantului '80/ '90 (momente care s-au bucurat de o masivă confirmare teoretică și valoroase antologări ce au constituit întregul instrumentar menit să legitimizeze și să crediteze literatura generației) douămiiismului, coagulat ca program, îi mai rămâne să-

și valideze discursul într-un proiect teoretic autoritar care să-l recomande și să-l claseze pe soclul marilor momente ale istoriei recente din literatura română. Prin urmare, fără veleitatea unui demers exhaustiv, lucrarea de față își propune o lapidară analiză a unor texte critice/articole/anchete apărute în spațiul publicistic, care au reușit o validare și o înrădăcinare a fenomenului poetic douămiiist. De asemenea, vom avea în vedere modul în care douămiiismul s-a construit ca generație, respectând criteriile formatoare de generație propuse de Julius Petersen. Astfel, studiul își propune nuanțarea validității fenomenului 2000, mai întâi, prin confirmarea esteticii generaționiste în textele de escortă³, iar în sens invers, discursul de escortă este legitimat ca discurs teoretic nepărtinitor și neangajat de înfăptuirea totală a proiectului poetic milenarist.

În studiul consacrat textului liminar, Valeriu P. Stancu, reiterând perspectivele teoretice genetiene,

Sursă foto: <https://oamenidepoveste.ro/alex-goldis-nu-se-poate-trai-din-scris-punct/>

configurează funcțiile paratextului ca discurs ce (re)prezintă un alt discurs, paratextul dobândind autoritate în mecanismul relațional dintre text și receptor. Substanțialitatea paratextului decelează, în primul rând, prin funcțiile pe care le stabilește în raport cu textul. Identificat cu discursul de escortă care deopotrivă „invită cititorul în universul ficțional și caută, totodată, să anexeze universului său ficțional propria transcendență textuală”⁴, funcțiile paratextului, la o inventariere succintă, implică: trasarea coordonatelor contextuale menită să certifice tendințele tematice, stabilește atitudini interpretative în relație cu un „arhetip de lectură”⁵, iar, de cele mai multe ori, dincolo de expectanțele alocutorului, paratextul explicitează textul în raport cu contextul. Gérard Genette compartimentează discursul de escortă în *peritext* și în *epitext*, dacă pentru primul însoțirea în volum a corpusului de text este o condiție *sine qua non*, epitextul „nu este materialmente atașat textului în același volum, care circulă însă oarecum liber într-un spațiu virtual nelimitat”⁶. Așadar, într-o primă fază, în demersul de față vom identifica funcțiile paratextuale în discursurile publicistice operaționalizate ca *epitexte publicitare*, fiind grila de lucru principală în lectura relațională pe baza căruia se construiește demersul nostru.

Cartografierea ale fenomenului 2000, mai mult sau mai puțin substanțiale, s-au reificat prin antologările lui Marin Mincu, Daniel D. Marin, volume semnate de Ștefania Mincu și, *post factum*, cel semnat de Grațiana Benga sau punctările lui Andrei Terian din *Caiete critice*, 2005, care s-au dovedit a fi printre cele mai consistente. Considerați, la început, „orfani” ai literaturii din lipsa confirmărilor teoretice care să-i justifice și să-i propulzeze pe harta literaturii, articolele/ anchetele/ recenziile/ cronicile fervente au început, treptat, să constituie un puternic aparat critic care funcționează ca un paratext, îndeplinind

funcționalitățile acestuia, atât la nivelul volumelor de poezie, cât și la nivelul întregului fenomen milenarist, în genere. Limitele discursului de întâmpinare sunt transgresate prin asumarea implicită a sarcinii de a certifica noua epistemă literară, iar funcția paratextuală a discursului publicistic devine tot mai transparentă, întrucât momentul de durabilitate al douămiismului cunoscând deja un adevărat val de confirmări în cadrul unor reviste precum: *Vatra*, *Steaua*, *Astra*, *Observator cultural*, *Cultura*, *Zona Nouă* sau *Poesis Internațional*.

Weltanschauungul milenarismului – mai mult sau mai puțin omogen – a fost punctat și schematizat o dată cu *Manifestul fracturist* semnat de Dumitru Crudu și Marius Ianuș, când se anunță mizele noii poezii, primele articulare ale programului au fost marcate în cadrul cenaclului Euridice sau al unor reviste precum *Litere 2000*; pregătindu-se, pe această cale, terenul pentru fenomenele poetice ulterioare care s-au manifestat fervent la nivel editorial și care, totodată, au convocat numeroasele articole și dezbateri deschise în spațiul publicistic.

În acest context, ancheta din 2009 coordonată de Alex Goldiș în revista „Vatra”, vine ca un demers autoritar asupra stabilirii frontierelor noii paradigme. Mai mult, ancheta lui Goldiș își dovedește potențialul paratextual în măsura în care coordonatorul anchetei chestionează astfel încât toate punctele care ar valida și ar certifica douămiismul ca generație nouă și ca epistemă culturală autonomă să fie atinse. Mai întâi, explicarea discursului milenarist și raportarea lui la un context, precum și adaptarea textului la context sunt reificate în ancheta care adună laolaltă nume importante ale nomenclatorului critic ca: Al. Cistelean, Ion Pop, Claudiu Turcuș, Andrei Simuș, Bianca Burța-Cernat, Paul Cernat, Andrei Bodiș, Mihai Iovănel, sau poeți piloni ai generației precum Radu Vancu sau Claudiu Komartin. Ancheta

Sursă foto: <http://www.turnulsfatului.ro/2016/05/16/sibiul-este-de-astazi-capitala-universitara-europeana/>

urmărește să surprindă nuanțarea teoretică a temelor, a *zeitgeistului* angrenat în poezia nouă, a mizelor, astfel explicitările primite nu fac decât să recomande și să legitimizeze noua paradigmă: „spontaneitatea este o consecință a schimbărilor sociale după '89 [...] e de așteptat ca scrisul să profite de aceste eliberări în sensul mizei pe autenticitate, pe o sinceritate necenzurată, cu defulări inevitabil tumultuoase, adesea excesive, atât la nivelul trăirii [realism brutal al universului... imaginar, notație a faptului imediat, exterior sau acut biografic, refuzul poetizării], cât și al expresiei sale verbale”⁷. O altă funcție paratextuală este îndeplinită de ancheta din „Vatra” prin raportarea scriiturii la context și adaptarea sa la coordonatele sociale, punctările lui Mihai Iovănel corespunzând acestui scop: „modelele poeziei douămiiste vin în bună parte din cultura de masă; din cultura contingenței imediate a consumabilelor «TV, muzică, cluburi, cămine»”⁸. În plus, radiografierea particularităților sociale atrage după sine, *volens nolens*, și conturarea unui profil psihologic al receptorul țintă, astfel, programându-se implicit o atitudine de receptare.

Poate că cea mai bună mostră de epitext publicitar o constituie articolul lui Andrei Terian care se construiește ca un discurs subversiv la atitudinea mefientă și combativă a lui Paul Cernat față de noua paradigmă poetică, manifestată în spațiul publicistic. Aspectele convocate de Terian compun arsenalul unui demers discursiv de explicitare, recomandare și certificare a douămiismului în fața altor mișcări poetice. În primul rând, în cronică din *Observator cultural* dedicată Elenei Vlădăreanu și lui Dan Sociu, Cernat nuanțează, relativ reduționist, două manifestări poetice aflate la anitpod, iar apoi, transgresând limitele unei analize de text, identifică cele două direcții (milenaaristă vs. cărtăresciană) cu moduri de a trăi, ajungând la o radiografiere a formulelor, a elementelor ce nu țin de text, denigrând una dintre formule în favoarea celeilalte. Funcția paratextuală a cronicii transpare în măsura în care Terian nu doar că justifică digresiunile acestui

demers vitrioloant, ci dimpotrivă, tocmai prin aspectele pe care Cernat le impută poezilor douămiști, criticul le reconfigurează spre a articula dimeniunea socială, necosmetizată, ce marchează discursul milenaarist și care îi conferă, în fond, o tensiune estetică aparte și autosuficientă, poezia tânără își asumă: „realitatea fără fard: furia, mizeria, vulgaritatea și grosolănia existențială a tinerilor debeatizați, dezamăgiți, fără speranță și viitor din România tranziției [...] Atitudine directă, pragmatică, antisentimentală, uneori brutal-epileptoidă, cel mai adesea cinică, fără fițe intelectualiste. Poezie agresivă, cu infiltrații anarhice de beat și hip hop. Neoespressionism și hiperrealism, Ginseberg, Frank O'Hara, Bukowsky”⁹. Articolul devine, astfel, un veritabil paratext certificador al fenomenului 2000.

O anchetă, mult mai restrânsă în raport cu *Bilanțul...* întocmit în „Vatra”, chestionarul revistei „Cultura” din 2011, intitulat *Douămiismul par lui-même* adună laolaltă poeți și critici, miza anchetei constituind-o negocierea frontierelor generației 2000. O eventuală funcție paratextuală a anchetei este sugerată chiar de titlul demersului, departe de exhaustivitatea primei anchete evocate, proiectul revistei „Cultura” își propune o definitivă lansare la rampă a poeziei tinere prin legitimarea autonomiei generaționiste. O dată cu ivirea *stimmungului* agitatoric în jurul fenomenului 2000 și în ceea ce privește autonomia douămiismului determinată de escamotările unor membri ai facțiunilor sindicaliste, s-a început publicarea unor articole în revistele de sub egida uniunii scriitorilor care urmăreau, în mod diletantist față de noua poezie, o negare nefastă, frizând până la limita paroxismului ce transpare în afirmații precum: „poezia «douămiistă» e cam aceeași pe care au teoretizat-o, din capul locului, poezii optzeciști, postmodernă, dar nu excesiv”¹⁰. Așadar, o anchetă dedicată decelării statutului douămiist a reprezentat un exercițiu binevenit. Funcția paratextuală a anchetei este angrenată prin punctările care vizează contribuția douămiștilor

Sursă foto: <http://www.tribuna.ro/stiri/eveniment/>

la clădirea unei noi episteme, fapt ce le conferă statutul de fenomen autonom, precum și duranța acestuia la o evaluare a ei în raport cu alte momente importante din literatura română. Astfel, intervenția lui Ștefan Manasia este mai mult decât elocventă în acest sens, întrucât poetul identifică douămiismul cu o suită de formule care nu pot fi condensate într-un compartiment sub eticheta douămiismului, acestea, în fond, compunând o adevărată „rețea în progres”¹¹. Legitimarea milenarismului se configurează în raport cu contextul societății postcomuniste în cadrul căreia ideea de cenzură este dizolvată complet, astfel poetul justifică derapajul în biografism până la limitele ultime ale acestuia, iar noutatea paradigmei este marcată de primele experiențe ale literaturii cu mediul virtual, aceste noi dimensiuni asigurând poeziei tinere un potențial rocambolesc specific. Iar aceste aspecte reies doar dintr-o inventariere de suprafață prin care pot fi deconstruite ușor atitudinile incisive și nefast-mefiente față de douămiism. Mai mult, se poate spune, astfel, că demersul lui Manasia, prin replicile oferite anchetei, girează *à la longue* pentru autonomia fenomenului milenarist.

Controversele despre douămiism și despre conceptul de generație douămiistă au făcut obiectul dezbaterilor deschise care au determinat tensiuni în presa literară. Taxată ca fiind un simplu construct sau o strategie de marketing, aceste idei au fost imediat descurajate. Colapsul care a marcat piața de carte la finele anilor '90/ începutul anilor 2000, nu a însășit un artificiu, resuscitarea a venit pe cale inversă, piața de carte mult slăbită avea într-adevăr nevoie de o resuscitare, însă nu proiecte externe ale pieței de carte sau mâna unor editori, critici au creat tânăra poezie, ci tinerii poeți care au început treptat să se afirme în jurul anilor 2000, poate tocmai de aceea Radu Vancu sugerează că ar fi imprudentă sintagma literaturii douămiiste și nu o literatură scrisă de douămiști¹², de asemenea și Andrei Bodiș accede la această poziție, consemnând că: „dacă ei, tinerii, nu existau, nici editurile, nici media, nici critica n-ar fi avut pe cine promova”¹³.

Așadar, traducerea și publicarea studiului lui Julius

Petersen în contextul dezbaterilor despre generație, au reprezentat o suprapunere perfectă. Spre a clarifica noțiunea, adaptând-o la contextele literaturii române, Gheorghe Perian radiografiază întreaga fizionomie a conceptului pe teren românesc. Regretabil este că Perian nu lărgeste aria studiului până în contemporanitate spre a oferi, poate astfel, o explicitare plenară disensiunilor. Pornind de la câteva premise ale lui Petersen referitoare la fizionomia generației literare, la factorii ei formatori, acestea confirmă faptul că douămiismul este indubitabil o generație literară, punctând, pe această cale, validitatea discursurilor publicistice. Mai întâi, generația, așa cum este ea radiografiată de Peterson, implică, în primul rând o „comunitate personală”¹⁴, iar experiențele comune care au marcat poezii anilor 2000 s-au situat în contextul unei societăți aflate într-o infinită tranziție. Ei se exclud din ecuația unei societăți de consum, nefaste, veleitare, rezultând o „coeziune generațională”¹⁵, iar poezia devine un discurs subversiv, antilivresc, un act de insurgență pe un *stimmung* urban ce plusează tensiunea estetică a poeziei marginalilor milenariști. Ideea lui Peterson a „unităților generaționale”¹⁶ intră în ADN-ul cultural al tinerilor care articulează dimensiunea eterogenă, dispersată a fenomenului: „generația 2000 nu e un grup compact, făcut coeziv în urma unui manifest, ci o sumă de grupusculi care gândesc, trăiesc și scriu diferit”¹⁷. Unitățile generaționale sunt reificate prin instituțiile consacrate douămiismului românesc. Pietrele de kilometraj de pe harta poeziei sunt marcate de școli precum: *Zona nouă*, cercul literar clujean *Nepotul lui Thoreau* sau Institutul *Max Blecher*. Unitățile generaționale se fundamentează cu precădere în contextul fenomenului de duranță a poeziei douămiiste, în plus, aceste unități oscilează în jurul unor „sefi de generație”¹⁸, iar poeți precum Radu Vancu, Claudiu Komartin sau Ștefan Manasia și-au asumat neșovăielnic rolul de mentor angajat în drumul tinerilor spre poezie, imprimând un ecou de surdină în discursul acestora și conferind un *pattern* poetic colegilor de generație.

Una peste alta, a vorbi despre douămiism în termenii unei generații, a unei episteme culturale autonome și care rezistă la un examen de comparație cu alte generații postbelice a devenit un fapt cât se poate de legitim, iar discursurile publicistice, care au adus la rampă douămiismul, confirmă acest lucru printr-o valoroasă activitate euristică, transgresând limitele unor articole și angajându-se într-un demers mult mai complex, prin asumarea implicită a rolului de paratext. În sens invers, validitatea discursurilor de întâmpinare din spațiul publicistic este legitimată și de îndeplinirea de către milenariști a criteriilor generaționale care au avut efecte formatoare (comunitate personală, coeziune, unități, figuri iconice etc.). Așadar, dacă Elena Vlădăreanu afirma în 2009, în cadrul aceleiași anchete din „Vatra” despre poezia milenariștilor, că „indiferent dacă ne place or ba, dacă este vorba de o generație spontană sau doar de un construct mediatic și de marketing, însuși faptul că ne batem capul să răspundem acestor întrebări confirmă existența 2000-ismului”. Acum, însă, *post factum*, cu un instrumentar teoretic certicator în spate, constituit dintr-o rețea de critici/poeți și de reviste; cu o paradigmă estetică nouă, originală și autonomă putem afirma fără ezitări că douămiismul e o generație, cu siguranță, plenară.

Note:

- Deși în aceste circumstanțe reprezintă o noțiune controversată, abordăm conceptul de generație ca o mișcare sustenabilă care își găsește validarea în acest context, pornind de la ideea lui Julius Petersen, care identifică generația cu noțiunea de curent, mișcare, detașându-se de valențele formalității diacronice; demers fructificat și transpus realităților literare de la noi de către Gheorghe Perian în studiul de dublu auctoriat.
- Radu Vancu, *Optzecismul – Biedermaierul douămiismului?*, în <http://www.lapunkt.ro/2013/05/03/optzecismul-biedermaierul-douamiismului/>, (21.10.2017).
- Textele publicistice sunt analizate din punct de vedere al funcționalității lor, operând ca discursuri de escortă ce respectă funcțiile paratextului configurate de Valriu P. Stancu, în conformitate cu limitele raporturilor transtextuale punctate de Gérard Genette.
- Valeriu P. Stancu, *Paratextul. Poetica discursului liminar în comunicarea artistică*, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2006, p. 72.
- Idem, *ibidem*, p. 77.
- Gérard Genette, *Seuils*, Collection Poétique, aux éditions du Seuils, Paris, 1987, p. 316.
- Ion Pop, „*Douămiștii*” împlinesc sloganul autenticist-biografist al celor de la '80”, în ancheta *Bilanțul douămiismului*, coordonată de Alex Goldiș în „Vatra”, nr. 3, 2009, p. 26. (21.10.2017).
- Mihai Iovănel, *Modelele vin în bună parte din cultura de masă*, în *ibidem*, p. 32.

- Andrei Terian, *Cui i-e frică de poezia milenaristă?*, în „Cultura”, numărul 41, 2006, <http://revistacultura.ro/cultura.php?articol=300>. (21.10.2017).
- Nicolae Manolescu apud Bianca Burța-Cernat, *O literatură în lipsa „stăpânilor”*, în „Observator cultural”, numărul 856, 2017, <https://www.observatorcultural.ro/articol/o-literatura-absenta-stapinilor/>, (22.10.2017)
- Ștefan Manasia, *Schița pentru autobiografie*, în ancheta *Douămiismul par lui-mème*, în „Cultura”, numărul 325, 2011, <http://revistacultura.ro/nou/2011/05/douamiismul-par-lui-meme/>, (22.10.2017).
- Radu Vancu, *Nu există o literatură douămiistă, ci doar literatură scrisă de douămiști*, în ancheta *Bilanțul douămiismului*, coordonată de Alex Goldiș, în „Vatra”, nr. 3/2009, p. 48. http://www.revistavatra.ro/pdf/vatra_3-2009.pdf, (22.10.2017).
- Andrei Bodiu, *Normalitatea libertății*, în *ibidem*, p. 33.
- Julius Petersen, *Generațiile literare*, traducere din limba germană și prefață de Sanda Ignat, Cluj-Napoca, Editura Limes, 2013, p. 151.
- Idem, *ibidem*.
- Idem, *ibidem*, p.
- Radu Vancu, *Nu există literatură douămiistă, ci doar literatură scrisă de douămiști*, în ancheta citată, p. 49.
- Julius Petersen, *op. cit.*, p. 165.

Bibliography:

- Burța-Cernat, Bianca, *O literatură în lipsa stăpânilor / A literature in the absence of the overlords*, în „Observator cultural”, nr. 856, 2017, <https://www.observatorcultural.ro/articol/o-literatura-absenta-stapinilor/>, (22.10.2017).
- Genette, Gérard, *Seuils*, Collection Poétique, aux éditions du Seuils, Paris, 1987.
- Perian, Gheorghe, *Ideea de generație în teoria literară românească / The concept of a generation in Romanian literary theory*; Petersen, Julius, *Generațiile literare*, traducere din limba germană și prefață de Sanda Ignat, Cluj-Napoca, Editura Limes, 2013.
- Stancu P, Valeriu, *Paratextul. Poetica discursului liminar în comunicarea artistică / Paratext: the poetics of liminary discourse in artistic communication*, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2006.
- Terian, Andrei, *Cui i-e frică de poezia milenaristă? / Who's afraid of 2000s poetry?*, în „Cultura”, nr. 41, 2006, <http://revistacultura.ro/cultura.php?articol=300>. (21.10.2017)..
- *** *Bilanțul douămiismului / The ledger of 2000s poetry*, anchetă coordonată de Alex Goldiș, în „Vatra”, nr. 3/2009, p. 48. http://www.revistavatra.ro/pdf/vatra_3-2009.pdf, (22.10.2017).
- *** *Douămiismul par lui-mème / 2000s Romanian poetry par lui-mème*, în „Cultura”, numărul 325, 2011, <http://revistacultura.ro/nou/2011/05/douamiismul-par-lui-meme/>, (22.10.2017).